

Riešenia úloh

Finále OKM 22/23

1) Argumentačná chyba

Prečítaj si úryvok **rozhovoru** predsedu NRSR Borisa Kollára s moderátorom Naživo na Rádiu Expres Braňom Závodským:

Z: „Je podľa Vášho názoru, pán predseda Kollár, prezidentka republiky pod vplyvom nejakých temných síl, nebudaj zahraničia, ako to vykrikuje Smer?“

K: „No, keby som akceptoval túto hlúposť, tak aj pán Fico je v područí nejakých tajných síl. (...) Takže každý máme svojich démonov. Takže, prosím pekne, budme normálni. Pani prezidentka je autonómna. Myslím si, že to vyjadruje aj podpora spoločnosti. Je to najpodporovanejší politik na Slovensku, takže asi to z niečoho pramení. Ja si neviem predstaviť, že by sa prezident akejkoľvek republiky zapredal takýmto nejakým spôsobom.“

Z: „Bola by to vlastizrada, čo je vážna vec teda.“

K: „Ja chápem prečo to robí pán Fico... to je proste jeho štýl politiky, my takúto politiku nerobíme.“

Nájd argumentačnú chybu v tomto úseku rozhovoru. Pomenuj ju a v krátkosti vysvetli, prečo je používanie tejto argumentačnej chyby problematické. (2b)

Správna odpoveď

Ide o argumentačnú chybu vox populi / hlas ľudu / odkaz na väčšinu. Kollár sa jej dopúšťa v časti, keď vysvetľuje, prečo podľa neho prezidentka Čaputová nemôže byť americká agentka: „Pani prezidentka je autonómna. Myslím si, že to vyjadruje aj podpora spoločnosti. Je to najpodporovanejší politik na Slovensku...“ To, že jej dôveruje najvyššie percento populácie ešte neznamená, že automaticky nemôže byť pod vplyvom „nejakých temných síl“. Existujú oveľa lepšie a presvedčivejšie argumenty, ktoré dokazujú jej autonómiu.

Použitie vox populi je problematické, lebo názor väčšiny nemusí byť vždy správny názor. Väčšina slovenskej populácie si myslí, že je riziko falšovania volieb. Alebo väčšina populácie nepokladá Rusko za primárneho agresora vo vojne na Ukrajine. Ak by mala väčšina populácie vždy pravdu, napríklad aj tieto názory by sme museli automaticky považovať za pravdivé.

Hodnotenie:

2 body získali odpovede, ktoré správne pomenovali argumentačnú chybu (vox populi/hlas ľudu/odkaz na väčšinu), aplikovali túto chybu na príklad výroku Borisa Kollára a vysvetlili, prečo je používanie argumentov vox populi problematické. Takéto odpovede boli konkrétne, zrozumiteľné a kvalitne vysvetlené.

1 bod získali odpovede, ktoré buď poukázali na argumentačnú chybu vo výroku Kollára, ale nepomenovali ju; alebo chýbalo vysvetlenie toho, prečo je vox populi vo všeobecnosti problematická argumentačná stratégia. Takéto odpovede boli zmätočné či menej kvalitne vysvetlené.

2) Logika a pravdepodobnosť

Predstav si nasledujúci scenár:

Robíš research na argumentačnú reč a snažíš sa zistiť, či by mal byť TikTok zakázaný. Nájdeš tri články na troch rozličných médiách: článok A, článok B, článok C. Všetky v nadpise tvrdia, že v tele článku sa nachádza nepriestrelný dôkaz, ktorý potrebuješ na posilnenie svojho argumentu a na postup do finálového kola.

Avšak všetky tri články sú za „paywall“ a nevieš si prečítať ich obsah, pokiaľ nezaplatíš 5 eur. Ty máš na svojom účte posledných 5 eur, takže si môžeš zaplatiť a prečítať len jeden z týchto článkov. Preto sa rozhodneš napísať koordinátorovi OKM, či ti nemôže poradiť, že ktorý článok je najlepší.

Koordinátor OKM ti odpíše, že len jeden z týchto troch článkov nezavádza v nadpise a naozaj obsahuje nepriestrelný dôkaz. Avšak nemôže ti povedať ktorý, aby nenarušil férovosť súťaže. Namiesto toho ti povie, nech si skúsiš predbežne vybrať jeden, ktorý sa ti najviac pozdáva. Ty nemáš potuchy, tak si tipneš, zvolíš si článok A a napíšeš túto voľbu koordinátorovi. On ti následne oznámi, že síce ti nemôže potvrdiť ani vyvrátiť správnosť výberu, ale môže ti povedať, že článok C určite zavádza v nadpise a neoplatí sa ho kupovať. Čo urobíš teraz?

Správna odpoveď

Oplatí sa ti zmeniť svoju prvotnú voľbu z článku A na článok B? (1b)

- a) **áno, oplatí sa zakúpiť článok B**
- b) nie, šance úspechu sú v tomto bode rovnaké

Zdôvodni svoju odpoveď. (3b)

Správna odpoveď

Ide o prefrázovanie známeho Monty Hall problému. Oplatí sa zmeniť voľbu z článku A na článok B, pretože je vyššia šanca, že tak dosiahneme správnu odpoveď a zakúpime správny článok. Na prvý pohľad sa síce môže zdať, že pravdepodobnosť je 50/50. Avšak ak zmeníme voľbu na článok B, máme 2/3 pravdepodobnosť, že vyberieme správny článok.

Sú totiž dva scenáre, ktoré môžu pri takejto situácii nastať. Scenár 1: Zvolíme si hneď na prvý pokus správny článok. Oba zvyšné články sú zavádzajúce. Následne by koordinátor OKM prezradil, že jeden z tých dvoch zvyšných článkov je zavádzajúci. Ak by sme následne zmenili pôvodnú voľbu, vybrali by sme si ten druhý zavádzajúci článok. Scenár 2: Na prvý pokus si zvolíme jeden z dvoch zavádzajúcich článkov. Tým pádom zostáva jeden správny a jeden zavádzajúci článok. Následne by koordinátor OKM musel prezradiť, ktorý z dvoch zvyšných článkov je ten zavádzajúci (keďže nemôže prezradiť, ktorý je správny). Ak by sme následne zmenili pôvodnú voľbu, určite by sme si vybrali ten správny článok. ...

Správna odpoveď (pokračovanie)

... Kľúčom je, že scenár 1 je menej pravdepodobný ako scenár 2 – v 66% prípadov si na prvý pokus vyberieme zavádzajúci článok a len v 33% si vyberieme správny článok. Preto sa oplatí zmeniť voľbu.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré poskytli správnu odpoveď na riešenie logického problému. Tieto odpovede boli kvalitne, logicky a systematicky vysvetlené. Obsahovali aj percentuálnu pravdepodobnosť úspechu v prípade, že zmeníme prvotnú voľbu.

2 body získali odpovede, ktoré síce dospeli k správnej záveru, ale vysvetlenie je zmätočné a nesystematické. Chýba tam presné rozpočítanie pravdepodobnosti.

1 bod získali odpovede, ktoré boli veľmi stručné alebo sa zamerali na nedôležité aspekty tohto logického problému.

3) Článok o AI

Prečítaj si nasledujúci článok:

Budeme ako nahí: Umelá inteligencia už dokáže čítať myšlienky aj bez implantátov v mozgu

Správne odpovede

1) Na základe formálnych znakov média zhodnot', ako ho môžeme klasifikovať: (1b)

- a) ~~seriózne~~
- b) bulvárne**
- c) ~~dezinformačné~~

2) Nájdi link na štúdiu, na ktorú sa v článku odkazujú: (1b)

- <https://www.nature.com/articles/s41593-023-01304-9>

3) Je štúdia korektne interpretovaná? (1b)

- a) áno**
- b) ~~nie~~

Zdôvodni svoje odpovede. (3b)

Správne odpovede

Médium Plus 7 dní je bulvárne. Nejde o vyslovene dezinformačné médium, keďže spĺňajú základné formálne požiadavky: má stabilnú redakciu, uvádza autorov článkov, má uvedeného vlastníka, na stránke uvádza, že sa drží etického kódexu, atď. Avšak nemožno ho považovať za úplne seriózne médium, keďže sa tematicky často zaoberá skôr osobnými životmi verejných osôb alebo využíva clickbait nadpisy.

Štúdia je v článku interpretovaná korektne. Napriek mierne nadsadenému nadpisu „Budeme ako nahí“ je v tele článku kompaktné zhrnutie toho, čo sa v experimentálnej štúdií podarilo zistiť. Umelá inteligencia naozaj dokázala „prečítať myšlienky“ subjektom experimentu len na základe fMRI skenovania. Článok taktiež neobsahuje unáhlené závery, keďže poukazuje na limitácie technológie, ktoré sú rovnako spomenuté aj v štúdií.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré sa vyjadrili aj k dôveryhodnosti média, aj ku kvalite interpretácie štúdie. Vylučovacou metódou dokázali vysvetliť, prečo nejde o dezinformačné ani seriózne médium, ale o bulvár. Následne vysvetlili, prečo je štúdia korektne interpretovaná – mohli sa zamerať na zmienku o limitáciách technológie alebo mohli citovať konkrétne časti štúdie/článku. Takéto odpovede boli kvalitne rozanalyzované a ideálne podložené dôkazmi/konkrétnymi príkladmi.

2 body získali odpovede, ktoré síce obhajovali správnu odpoveď, ale vysvetlenie je zmätočné a nesystematické. Takéto odpovede sa buď venovali obom okruhom (médium a interpretácia), ale vysvetlenia boli relatívne stručné či nedostatočne konkrétne; alebo sa venovali len jednému okruhu a vysvetlili ho kvalitne a do hĺbky.

1 bod získali odpovede, ktoré sa venovali len jednému okruhu – buď dôveryhodnosti média alebo interpretácii štúdie. Takéto odpovede boli navyše veľmi stručné, vágne alebo zmätočné.

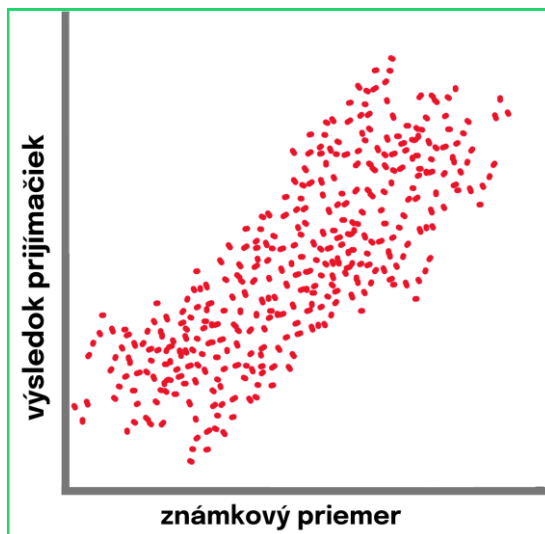
4) Interpretácia korelácie

Predstav si nasledujúci scenár:

V tvojom meste sú tri stredné školy. Škola A je považovaná za najslabšiu, škola B je priemerná a škola C je najprestížnejšia. Ty si akurát dokončil/-a základnú školu a ideš sa hlásiť na strednú školu.

Študentstvo je prijaté na školu na základe kombinácie dvoch faktorov: výsledky v prijímacích skúškach a známkový priemer zo základnej školy.

Tvoj spolužiak zo základnej školy ti povie, že medzi týmito dvoma javmi existuje pozitívna korelácia: Ak má človek dobré výsledky v škole, je vyššia šanca, že sa mu bude dariť aj na prijímacích skúškach. Dá ti aj graf, ktorý ukradol zo zborovne, aby podložil svoje tvrdenie:

Tvoj známkový priemer na základnej škole nebol veľmi dobrý, ale napriek tomu sa chceš dostať na najprestížnejšiu školu. Takže sa rozhodneš intenzívne pripravovať na prijímacie skúšky.

Napriek tomu, že dosiahneš na prijímacích skúškach skvelý výsledok, nepodari sa ti dostať do školy C. Tak začneš navštevovať školu B.

Na svoje počudovanie v škole B zistíš, že pozitívna korelácia, ktorú tvoj spolužiak zo základky opisoval, neplatí. Naopak, z rozhovorov so všetkými novými spolužiakmi na škole B zistíš, že korelácia je opačná: čím mal študent lepšie známky, tým menšia je šanca, že sa mu darilo na prijímačkách.

Správna odpoveď

Znamená to, že graf, ktorý ti poskytol kamarát zo základnej školy, musel byť založený na nepravdivých údajoch? (1b)

- a) áno, údaje museli byť chybné
- b) **nie, údaje mohli byť správne**

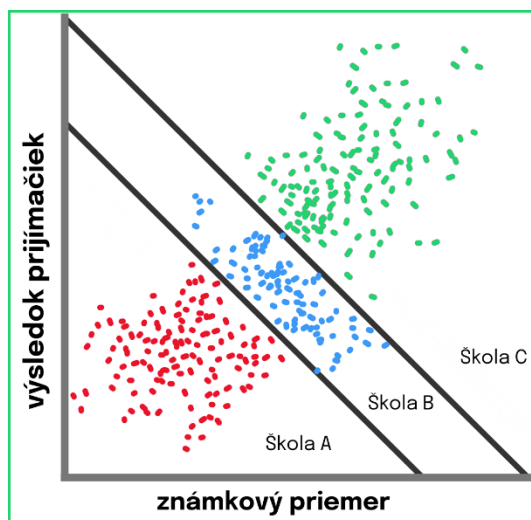
Zdôvodni svoju odpoveď. (3b)

Správna odpoveď

Tento štatistický jav sa nazýva Berksonov paradox. Ide o situáciu, kedy rozdelením datasetu do menších podskupín vznikne opačný korelačný vzťah.

Dáta, ktoré poskytol spolužiak zo základnej školy, môžu byť pravdivé. Graf totiž zachytáva celkovú populáciu všetkých detí, ktoré sa hlásia na stredné školy. V tomto datasete je zjavná pozitívna korelácia medzi známami na ZŠ a výsledkami prijímacích skúšok. Avšak tvoj dataset je podskupinou celkového datasetu, keďže si sa pýtal len spolužiakov na svojej strednej škole B. Keďže operuješ so špecifickou podskupinou, nastáva nasledujúci jav:

Správna odpoveď (pokračovanie)

Keďže do školy B sa dostali „priemerní“ žiaci, tak sa tam dostali žiaci, ktorí mali buď dobré známky, alebo dobré výsledky prijímačiek. Ak boli žiaci dobrí v oboch kategóriách, dostali sa do školy C. Ak boli zlí v oboch kategóriách, dostali sa do školy A. Tým pádom aj informácie od spolužiaka, aj tvoje pozorovania sú pravdivé: Vo všeobecnosti existuje korelácia medzi dobrými známkami a lepšími výsledkami na prijímačkách. Zároveň však platí, že v tvojej škole je vyššia šanca, že žiaci so zlými známkami skončili dobre na prijímačkách a vice versa.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré poskytli správnu odpoveď na riešenie štatistického paradoxu. Tieto odpovede boli kvalitne, logicky a systematicky rozanalyzované. Jasne vysvetlili, ako je možné, že raz pozorujeme pozitívnu a raz negatívnu koreláciu. Ak používali odborný slovník alebo dokázali pomenovať jav ako Berksonov paradox, vnímali sme to ako pozitívny bonus.

2 body získali odpovede, ktoré síce dospeli k správnej závere, ale vysvetlenie bolo menej systematické a zrozumiteľné.

1 bod získali odpovede, ktoré boli veľmi stručné alebo sa zamerali na nedôležité aspekty tohto štatistického paradoxu.

Zdroj: [Brilliant](#)

5) Over status

Prečítaj si nasledujúci status a odpovedz na otázky (5b):

 Nina Lovecká
29. 3. 2023 · 🌐

Dnes vyšla analýza útoku na Zámockej od Accelerationism Research Consortium. Konečne z nej vyplýva, kto alebo čo je skutočným vinníkom.

Niektorí ľudia túto tému zneužili na politický boj. Tým odporúčam prečítať si túto analýzu!

 Like   Comment   Share

 Ľuboš a 71 ďalších

 Write a comment...

Správne odpovede

1) Nájdi link na analýzu, na ktorú sa odkazuje autorka statusu (1b):

- https://static1.squarespace.com/static/6193e52959704a0c3b5b4b0c/t/6421ecf5721fc579c2799737/1679944949837/ARC_Terrorgrams+First+Saint_Bratislava.pdf

2) Považuješ túto analýzu za dôveryhodný zdroj? (1b)

- a) **áno**
- b) ~~nie~~

3) Ktoré faktory sú v analýze uvedené ako príčiny radikalizácie útočníka na Zámockej? (3b)

- a) **Ideológia akceleracionizmu**
- b) **Radikálne internetové skupiny na Telegram**
- c) **Rodinné pozadie**
- d) ~~Nenávistné vyjadrenia vládných politikov a političiek~~

Vysvetlenie:

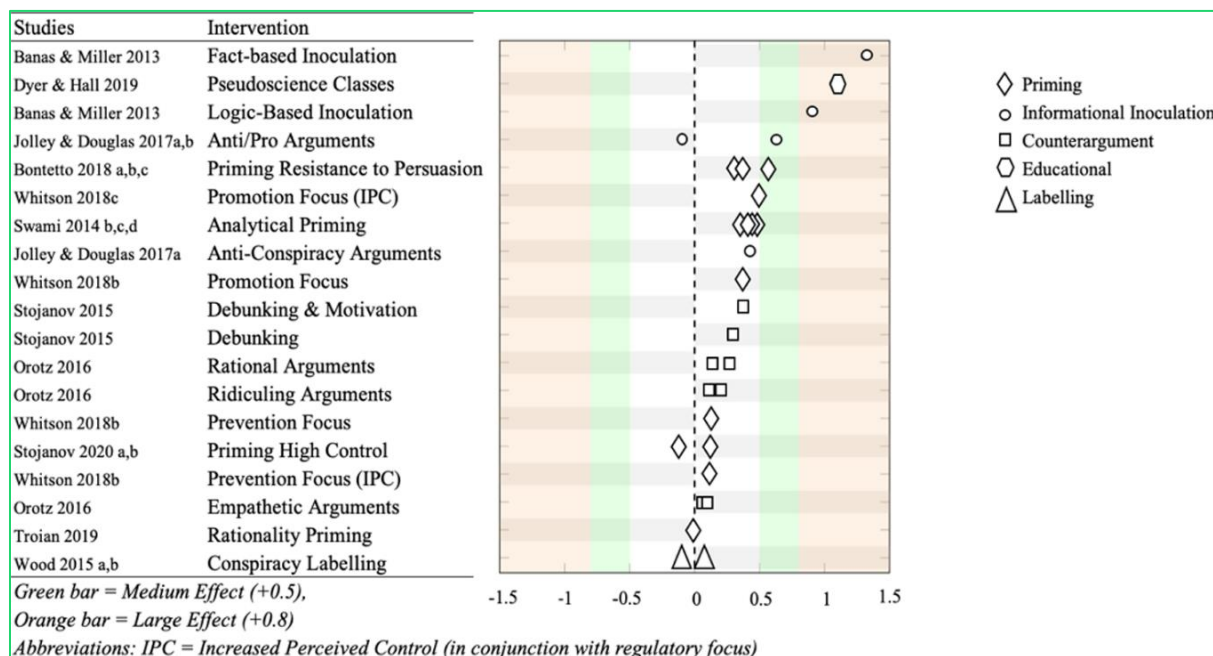
Accelerationism Research Institute (ARC) je medzinárodná výskumná organizácia, ktorá sa venuje skúmaniu ideológie akceleracionizmu a ako vplýva na demokratickú spoločnosť. Majú transparentný [výskumný tím](#) zložený z kvalitných akademikov a širšiu sieť [partnerských organizácií](#). Aj v samotnej štúdií je vidieť, že uvádzajú zdroje a držia sa dobrej akademickej praxe.

Analýza je rozsiahla a neočakávalo sa, že súťažiaci ju prečítajú celú. Ale dôležitou zručnosťou je vedieť vyhľadať v rozsiahlych textoch špecifické informácie. V tomto prípade mohli súťažiaci začať obsahom a exekutívnym zhrnutím. Na základe takýchto postupov mohli súťažiaci zistiť, že kapitola „Cultural Context and Family Background“ (str. 4) sa venuje rodinnému pozadiu strelca a politickej strane Vlast. Kapitola „The Accelerationism Influence“ (str. 27) s podkapitolou „The Role of Terrorgram“ (str. 33) zas poukazuje na vplyv tejto ideológie a radikálnych skupín na sociálnej sieti Telegram. O tom, že by teroristický útok či radikalizáciu strelca zapríčinili nenávistné vyjadrenia vládných politikov a političiek, nie je v celej štúdií zmienka.

Analýza je v anglickom jazyku – znalosť tohto jazyka je na internete už takmer nevyhnutnosťou. Avšak alternatívne mohli súťažiaci použiť Google prekladač, ktorý dokáže už prekladať aj celé dokumenty.

6) Meta-štúdia o konšpiračných teóriách

Aké závery vyplývajú z tejto tabuľky uverejnenej v meta-štúdií od O'Mahony a ďalších autorov o efektívnosti boja proti konšpiračným teóriám? (4b)

Správne odpovede

1) "Nálepkovanie (labelling) konšpiračných teórií môže posilniť vieru v konšpiračné teórie"

- **vyplýva**
- **Vysvetlenie:** Vyplýva to zo štúdie Wooda (2015) – v tabuľke je „labelling“ zaznačený v spodnom riadku trojuholníkom. Keďže jeden trojuholník je naľavo od stredovej osi, znamená to, že tento experiment zaznamenal mierne zvýšenie viery v konšpiračné teórie. Výsledok nie je signifikantný, preto je vo výroku dôležité slovo „môže“.

2) "Systematické vzdelávanie o tom, ako odhaľovať pseudovedecké a nepodložené tvrdenia, má veľký efekt na potlačenie konšpiračného myslenia"

- **vyplýva**
- **Vysvetlenie:** Jediná štúdia, ktorá mala edukačnú intervenciu (Dyer a Hall, 2019) zaznamenala veľký pozitívny dopad – šesťuholník sa nachádza v oranžovej zóne napravo od stredovej osi.

3) "Keď sú argumenty proti konšpiračnej teórii logické a presvedčivo vysvetlené, môžu mať signifikantný účinok pri znižovaní viery v konšpiračné teórie"

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** Protiargumenty sú v tabuľke značené štvorcami a ani jeden štvorec sa nenachádza v oranžovej zóne, t. j. nemal signifikantný pozitívny vplyv.

4) "Poskytovanie pravdivých informácií pred tým, než sa človek stretne s konšpiračnou teóriou, je efektívnejšie, ako keď je týmto faktom vystavený až po strete s konšpiračnou teóriou"

- **vyplýva**
- **Vysvetlenie:** Krúžky („informational inoculation“) sú viac naľavo ako štvorce („counterarguments“), takže majú väčší dopad na zmenu konšpiračného myslenia

Vlastnými slovami vysvetli fenomén tzv. kotvenia. Ako je toto kognitívne skreslenie relevantné pri boji proti konšpiračným teóriám? (2b)

Správna odpoveď

Kognitívne skreslenie zvané "kotvenie" opisuje tendenciu považovať prvú informáciu, s ktorou sa stretneme, za základ pri robení následných rozhodnutí alebo tvorbe názorov. Fenomén kotvenia ovplyvňuje naše myslenie tým spôsobom, že často nedokážeme dostatočne prispôbiť naše názory, aj keď sme vystavení novým protichodným informáciám.

Toto kognitívne skreslenie je extrémne relevantné pri boji proti konšpiračnému zmýšľaniu. Výskumy (ako ten z úlohy) dokazujú, že keď raz niekto uverí hoaxu/konšpirácii, „zakotví“ s touto informáciou a následná zmena názoru je veľmi náročná. Preto najnovšie výskumy zdôrazňujú dôležitosť tzv. „pre-bunkingu“ (opak debunkingu) alebo „informational inoculation“, ktoré zdôrazňujú vyvracanie konšpiračných teórií ešte pred...

Správna odpoveď (pokračovanie)

... tým, než sa rozšíria. Prevencia je oveľa efektívnejšia ako spätné vyvracanie konšpirácií. Aby sme sa vyhli problémom s kotvením, treba učiť ľudí už od mladého veku, aby boli odolní voči konšpiračným teóriám.

Hodnotenie:

2 body získali odpovede, ktoré aj správne vysvetlili kognitívne skreslenie „kotvenie“, aj ho aplikovali na boj proti konšpiračným teóriám. Takéto odpovede boli konkrétne, zrozumiteľné a kvalitne rozanalyzované. Ak používali odborný slovník, považovali sme to za pozitívny bonus.

1 bod získali odpovede, ktoré buď definovali kotvenie aj ho aplikovali na konšpiračné teórie, ale ich vysvetlenia boli stručné či zmätočné; alebo sa venovali len definícii/len aplikácii, ale za to išlo o kvalitné a hlboké vysvetlenie.

7) Financovanie média

Over, akým spôsobom je financované médium [News Front](#). V stručnosti opíš svoje zistenia: (2b)

Správne odpovede

Portál News-Front je dezinformačné médium – nachádza sa na [konspiratori.sk](#), nespĺňa formálne znaky dôveryhodného média. Ako je pre takýto typ média typické, svoje financovanie neuvádza nikde na stránke. Podľa zistení [Coda Story](#) alebo [EUvsDisinfo](#) je financovaný ruskou tajnou službou FSB. Toto podozrenie podporuje niekoľko faktov, ktoré sa dajú na portáli vyzorovať: Na stránke nie sú žiadne reklamy ani paywall, čo sú najčastejšie zdroje príjmov bežných médií. Zároveň, spravodajstvo je veľmi monotematické a jednostranné – takmer úplne sa venuje len vojne na Ukrajine z pro-ruskej perspektívy.

Hodnotenie:

2 body získali odpovede, ktoré správne odhalili finančné zdroje média a podložili ich zdrojmi. Avšak takéto odpovede museli použiť aj vlastné pozorovanie a logickú dedukciu – mohli podotknúť napr. chýbajúce reklamy/paywall alebo monotematickosť. Odpovede boli výstižné a vecné, naozaj sa zameriavali na financovanie a nie na ostatné znaky dôveryhodnosti.

1 bod získali odpovede, ktoré sa buď spoliehali len na sekundárne zdroje, alebo len na primárne pozorovanie a dedukciu. Takéto odpovede tiež mohli byť priveľmi stručné a zmätočné; alebo naopak prídlhé a zameriavali sa aj na iné aspekty média okrem financovania.

0 bodov získali odpovede, ktoré boli buď úplne nesprávne, alebo plagiáty (napr. zo stránky [Konšpiratori.sk](#)).

8) Over článok

Prečítaj si nasledujúci článok a odpovedz na otázky:

Chuck Norris príde v lete na Slovensko. Čo bude robiť v Žiline?

Správne odpovede

1) Spĺňa médium, na ktorom sa článok nachádza, formálne znaky dôveryhodnosti? (1b)

- a) ~~áno~~
- b) **nie**

2) Je informácia v článku pravdivá? (1b)

- a) **áno**
- b) ~~nie, ide o dezinformáciu~~
- c) ~~nie, ide o satirickú správu~~

Zdôvodni svoje odpovede. (3b)

Správna odpoveď

Médium nespĺňa formálne znaky dôveryhodnosti:

- **Redakcia:** nachádza sa len email redakcia@plenum.sk, nie je uvedené ani jedno meno člena redakcie alebo sídlo média
- **Financovanie:** Nie je transparentne uvedené, nefunguje tam predplatné
- **Vyvážené spravodajstvo:** Na webstránke sa síce nachádza obsah rôzneho (prevažne bulvárneho) typu. Avšak na svojej [Facebookovej](#) stránke propagujú primárne videá Mariána Kotlebu a pomedzi to obsah blízky názorom tohto pána.
- **Oddelovanie správ a komentárov:** Chýba, majú iba kategórie „Slovensko“, „Svet“ a „Zdravie“
- **Etický kódex:** Nie je uvedený na stránke
- **Oprava chýb:** Nikde na stránke neprijímajú podnety alebo nevyzývajú čitateľov, aby ich upozornili na prípadné chyby
- **Externé overenie:** Stránka sa nachádza aj na zozname konspiratori.sk

Informácia v článku je pravdivá. Napriek tomu, že sa to môže javiť ako satira, danú správu možno overiť z rôznych dôveryhodných zdrojov ako [Aktuality](#) alebo [Hospodárske noviny](#), priamo zo stránky festivalu [Orion](#) alebo na [Facebooku](#) Chucka Norrisa.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré pokryli aj dôveryhodnosť média, aj pravdivosť informácie. V dôveryhodnosti média sa nestačilo odkázať na stránku konšpiratori.sk – je to finále, takže čím viac formálnych znakov súťažiaci pokryli, tým lepšie. Takéto odpovede by mali pokryť minimálne 5 znakov dôveryhodnosti. Pri overovaní pravdivosti informácie by sa mali takéto odpovede odvolať aspoň na jeden priamy zdroj (webstránka festivalu, facebook Chucka Norrisa) a na jeden sekundárny zdroj (Aktuality, HN, iné...).

2 body získali odpovede, ktoré tiež zvládli pokryť aj dôveryhodnosť média, aj pravdivosť informácie. Takéto odpovede spomenuli minimálne 3 formálne znaky. Pri overovaní pravdivosti informácie sa tieto odpovede odvolali aspoň na jeden zdroj.

1 bod získali odpovede, ktoré sa buď vyjadrili len k dôveryhodnosti média, alebo k pravdivosti informácie. Ak sa zamerali len na jednu oblasť, musela byť kvalitne rozanalyzovaná. Sem patria aj odpovede, ktoré sa síce vyjadrili k oboj oblasťam, ale boli priveľmi stručné, zmätočné alebo chýbali dôkazy.

9) Over graf v statuse

Facebooková stránka "Hoaxy a podvody - Polícia SR" uverejnila [príspevok](#) s týmto grafom:

Správna odpoveď

Aký bol kurz eura k rubľu deň pred vtrhnutím ruských vojsk na územie Ukrajiny v roku 2022? (1b)

- **89 / 92** (uznávali sme kurz z 22. 2. 2022 aj z 23. 2. 2022)

Vysvetli, čo znamená logická chyba "cherry-picking" a aplikuj ju na tento príspevok. (2b)

Správna odpoveď

Cherry-picking (vyberanie čerešní) je typ manipulácie s príkladmi alebo dátami, kde autor selektívne vyberá len tie informácie, ktoré sa hodia na podporenie jeho/jej argumentov.

Autor príspevku sa dopúšťa tejto chyby, keďže selektívne vyberá taký časový úsek, v ktorom hodnota rubľa klesá. V skutočnosti je hodnota rubľa približne na úrovni, na akej bola pred začiatkom vojny kontinuálne takmer dva roky:

Autor príspevku tak vytvára dojem, že ekonomické sankcie voči Rusku sú efektívnejšie, než v skutočnosti sú.

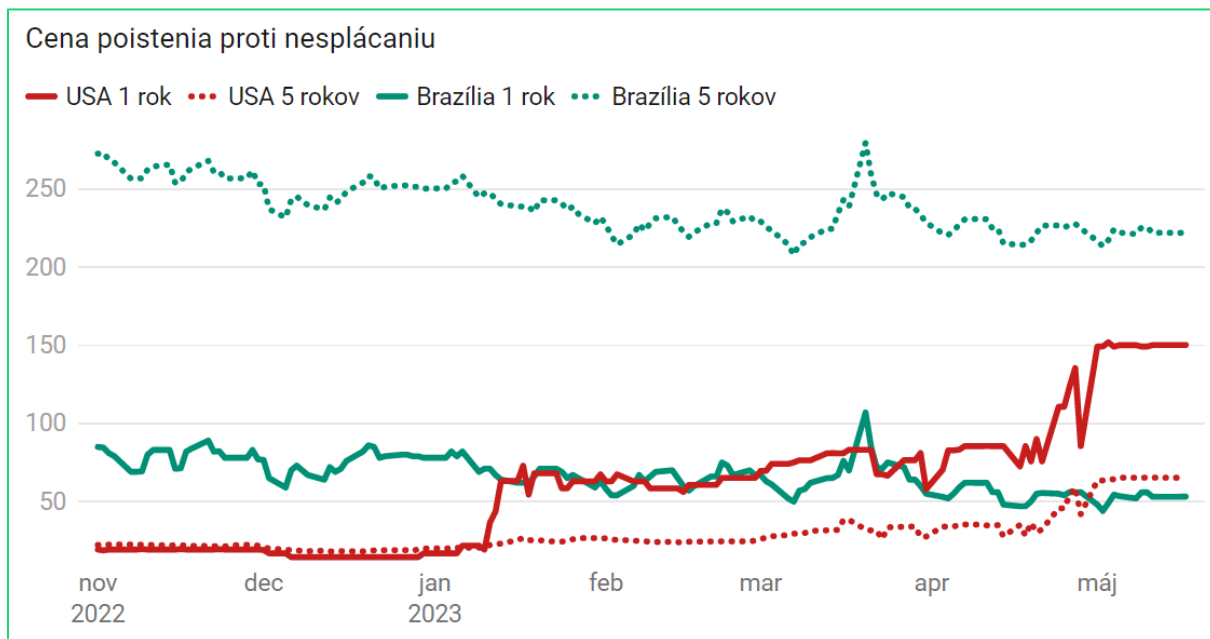
Hodnotenie:

2 body získali odpovede, ktoré vysvetlili logickú chybu „cherry-picking“ aj ju aplikovali na tento konkrétny príklad. Takéto odpovede sa odkazovali aj na konkrétne dáta – ako sa hodnota rubľa vyvíjala pred časovým úsekom zobrazeným v príspevku. Odpovede boli výstižné, zrozumiteľné a kvalitne rozanalyzované.

1 bod získali odpovede, ktoré síce definovali cherry-picking, ale aplikácia tejto chyby na konkrétny príspevok bola nedostatočne vysvetlená, zmätočná alebo nekonkrétna. Takéto odpovede sa taktiež mohli zamerať na iné, menej dôležité prvky v príspevku.

10) Interpretácia grafu

Pozorne si preštuduj nasledujúci graf, ktorý porovnáva vývoj ceny poistenia proti nesplácaniu dlhov v Brazílii a USA:

Čo vyplýva z grafu? (3b)

Správne odpovede

1) "Z dlhodobého 5-ročného hľadiska je Brazília považovaná investormi za výrazne stabilnejšiu ako USA"

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** Brazília má výrazne vyššiu cenu poistenia proti nesplácaniu dlhov, čo znamená, že investori jej dôverujú menej - preto sú ochotní krajine požičiavať za vyššie sumy.

2) "V krátkodobom 1-ročnom hľadisku veria investori USA viac ako Brazílii"

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** z rovnakého dôvodu ako predošlé tvrdenie - investori veria USA v krátkodobom hľadisku menej, preto stúpala cena poistenia.

3) "Vnímanie USA investormi sa od januára 2023 výrazne zmenilo - krajina je vnímaná ako nestabilnejšia"

- **vyplýva**

Zdroj: [Denník E](#)

11) Over obrázok

Správna odpoveď

Obrázok je... (1b)

- a) **Fotografia zachytávajúca reálnu udalosť**
- b) Fotomontáž; udalosť sa naozaj nestala
- c) Vygenerovaný umelou inteligenciou; udalosť sa naozaj nestala

Vysvetlenie:

Napriek tomu, že obrázok má veľkú zrnitosť a v pravom hornom rohu je logo Midjourney (AI obrázkového generátora), ide o skutočnú udalosť z karibického letiska Princess Juliana, Saint Martin. [Tu](#) je pôvodná fotografia.

Zdroj inšpirácie: [Cedmo](#)

12) Over príspevok

Prečítaj si nasledujúci príspevok a odpovedz na otázky:

Správna odpoveď

Prieskum v príspevku je... (1b)

- a) Skutočný a korektne interpretovaný.
- b) Skutočný, ale je vytrhnutý z kontextu, a tým pádom zavádzajúci/manipulatívny**
- c) Hoax, takýto prieskum nikdy nebol vyhotovený

Zdôvodni svoju odpoveď. (2b)

Správna odpoveď

Tento prieskum bol naozaj uskutočnený a naozaj bol **odvysielaný** v správach RTVS. Avšak je vytrhnutý z kontextu, lebo status bol uverejnený v 2022 a prieskum pochádza z 2019. V tomto časovom období sa udialo mnoho vecí – v prvom rade sa začala vojna na Ukrajine, no taktiež osobnosti ako Angela Merkel alebo Andrej Babiš už nepatria medzi významných zahraničných politikov vo vedúcich pozíciách. Takýto status sa v septembri 2022 reálne **virálne šíril** slovenským Facebookom.

Súťažiaci taktiež mohli spomenúť, že agentúra Actly, ktorá vyhotovila prieskum, má **otáznu povest** a nepatrí medzi najznámejšie prieskumné agentúry.

Hodnotenie:

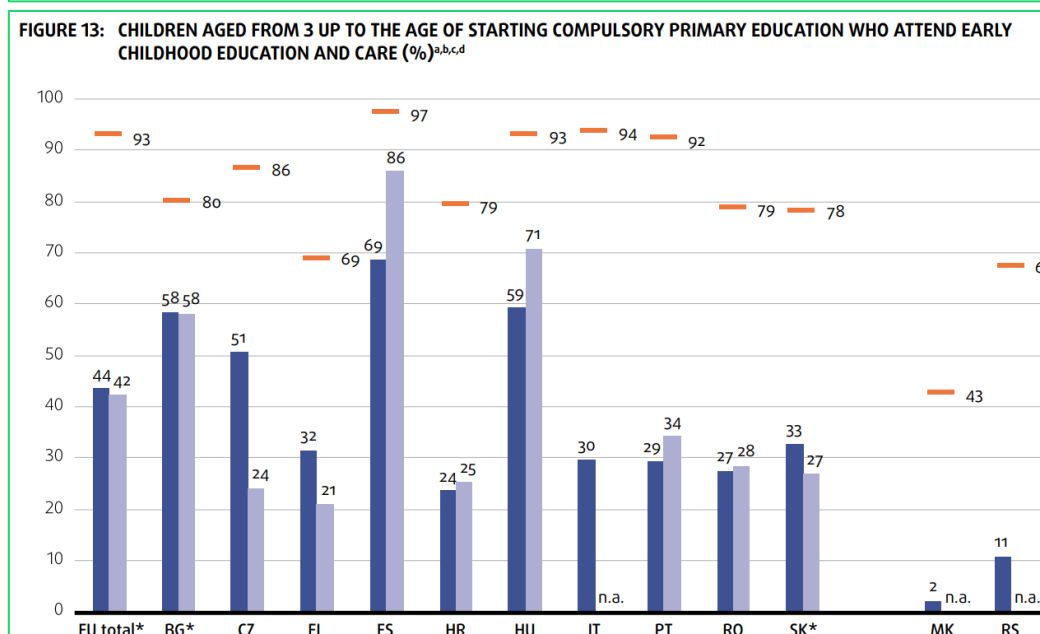
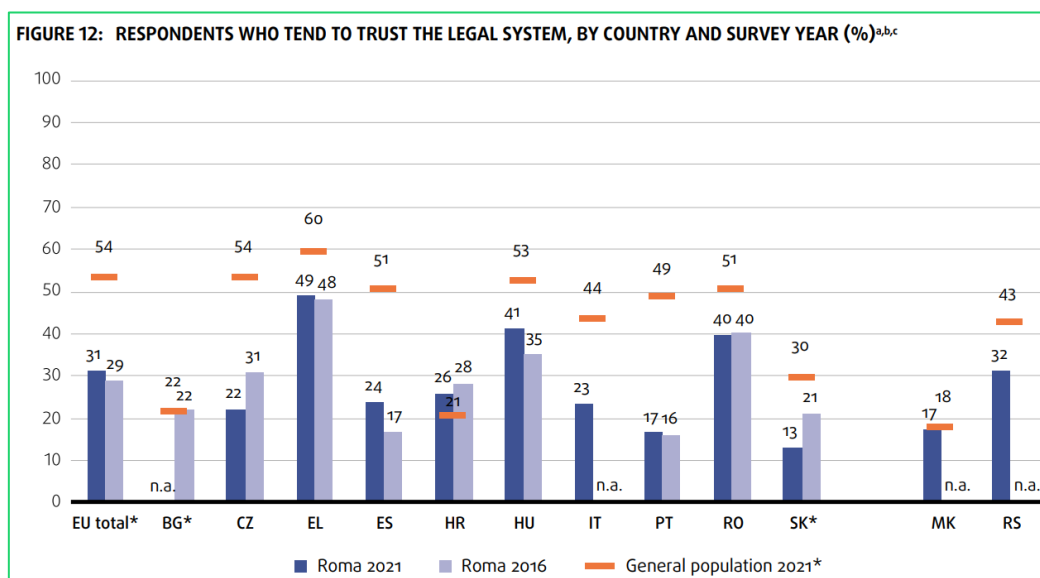
2 body získali odpovede, ktoré poukázali na hlavný prvok manipulatívности príspevku – neaktuálnosť prieskumu. Takéto odpovede podložili svoje tvrdenia dôkazmi, ideálne linkom na pôvodné vydanie večerných správ. Odpovede boli kvalitne vysvetlené a zrozumiteľné. Mohli sa vyjadriť aj k pochybnostiam ohľadom prieskumnej agentúry – nebolo to pre úlohu kľúčové, ale vnímali sme to ako bonus.

1 bod získali odpovede, ktoré síce identifikovali neaktuálnosť ako hlavný problém, ale boli slabo vysvetlené, nekonkrétne alebo chýbali dôkazy.

0 bodov získali odpovede, ktoré boli nesprávne alebo plagiáty.

13) Interpretácia grafov

Preštuduj si nasledujúce grafy, ktoré pochádzajú z prieskumu Agentúry EU pre základné ľudské práva s názvom "Roma in 10 European Countries":

Čo vyplýva z grafov?

Správne odpovede

1) "Dôvera v právny systém na Slovensku klesla medzi rokmi 2016 a 2021."

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** Tento záver nemožno vyvodit' z dostupných dát, keďže chýba porovnanie medzi 2016 a 2021 v celkovej populácii. Z grafu vieme len, že dôvera Rómov v právny štát klesla.

2) "Z najaktuálnejších dát vyplýva, že len tretina detí vo veku 3-6 rokov z marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku navštevuje škôlky."

- **vyplýva**

3) "Marginalizované rómske komunity dôverujú právnemu systému menej ako bežná populácia, a to v každej krajine z výskumu."

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** V Bulharsku je percento dôvery rovnaké a v Chorvátsku dokonca vyššie

4) "V roku 2021 Slovenskí Rómovia z marginalizovaných komunít dôverovali právnemu systému najmenej zo všetkých krajín z výskumu."

- **vyplýva**

5) "V Taliansku v roku 2016 nenavštevovali škôlky žiadne deti z marginalizovaných rómskych komunít."

- **nevyplýva**
- **Vysvetlenie:** Pri Taliansku v roku 2016 je uvedené „n. a.“, čo znamená „no answer“ (žiadna odpoveď). Dáta z daného roku sú nedostupné, ale to neznamená, že žiadne rómske dieťa nebolo v škôlke.

6) "Z dostupných indikátorov vyplýva, že situácia Rómov v EU sa v priemere zlepšuje."

- **vyplýva**
- **Vysvetlenie:** Prvý stĺpec v oboch grafoch (EU total) zaznamenal nárast.

14) Over konšpiráciu

Prečítaj si nasledujúci článok a odpovedz na otázky:

MK-Ultra: Američania chceli použiť LSD ako sérum pravdy. Ovládanie ľudských myslí sa im však až desivo vymklo spod kontroly

Správne odpovede

1) Na základe formálnych znakov média zhodnot', ako ho môžeme klasifikovať: (1b)

- a) ~~Seriózne~~
- b) Bulvárne**
- e) ~~Dezinformačné~~
- d) ~~Konšpiračné~~

2) Splňa článok formálne znaky dôveryhodnosti? (1b)

- a) ~~Skôr áno~~
- b) Skôr nie**

3) Je obsah článku pravdivý? (1b)

- a) Skôr áno**
- b) ~~Skôr nie~~

Zdôvodni svoje odpovede a podlož ich dôkazmi. (3b)

Správna odpoveď

Médium

Nejde o dezinformačné ani konšpiračné médium, keďže splňajú základné znaky dôveryhodnosti: majú transparentne **uvedenú** redakciu aj financovanie (z reklám, majú na stránke cenník). Avšak nejde ani o seriózne médium, ktoré by produkovalo kvalitnú žurnalistiku. Ide o internetový portál pod záštitou Startitup.sk, ktorý sa venuje viac lifestyle témam. V sekcii **O nás** uvádza, že sa zameriava na „filmy, cestovanie, vedu, históriu“ – tieto témy sú však často spracované skôr povrchno a použitím clickbait nadpisov. Ide teda o bulvárny web.

Článok

V článku chýba autor, je tam len anonymná prezývka „niks“. Zdroj je síce uvedený ako „topsecretwriters“, ale táto stránka je nedostupná (čo je teoreticky ospravedlniteľné, keďže článok pochádza z 2017). Obrázok v článku nesedí k téme článku – fotografia nepochádza z experimentov MK-Ultra. V takom prípade by malo byť pod obrázkom transparentne uvedené, že ide o ilustračnú fotografiu. V článku je tiež emočne zafarbený jazyk, ako napríklad „... desivo vymklo spod kontroly“. Je dôležité zdôrazniť, že ide len o blog, tým pádom je viacero z týchto nedostatkov pochopiteľných, no napriek tomu ide o skôr nedôveryhodný zdroj po formálnej stránke.

Obsah

Napriek tomu, že ide o pochybný článok na bulvárnem médiu, ktorý aj na prvý pohľad znie neuveriteľne, táto konšpirácia je skutočná. Tieto experimenty sa reálne odohrávali počas studenej vojny v USA. Ako uvádza portál **History**, MK-Ultra bol tajný projekt CIA, v rámci ktorého sa vykonávali stovky tajných experimentov – niekedy aj na nevinných občanoch – s cieľom posúdiť potenciálne využitie LSD a ďalších liekov na ovládanie mysle, získavanie informácií a psychologické mučenie. Projekt..

Správna odpoveď (pokračovanie)

...bol oficiálne schválený v roku 1953 a oficiálne zastavený v roku 1973. V roku 1974 o projekte napísal americký investigatívny novinár Seymour Hersh. Následne v 1975 vytvoril prezident Ford komisiu, ktorá oficiálne odhalila MK-Ultra, avšak niektoré podrobnosti projektu zostávajú utajené.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré sa vyjadrili ku všetkým trom oblastiam: médium, formálne znaky článku a obsah článku. Keďže overenie obsahu bolo v tomto prípade najnáročnejšie, očakáva sa, že tie najkvalitnejšie odpovede sa sústredili na tento aspekt. Takéto odpovede podložili svoje tvrdenia dôkazmi, boli kvalitne roznalýzované a prehľadné.

2 body získali odpovede, ktoré sa určite vyjadrili k obsahovej pravdivosti, avšak ostatné sekcie o niečo viac zanedbali. Odpovede boli pravdivé, ale trochu stručné a nedostatočne odzdrojované.

1 bod získali odpovede, ktoré sa zamerali len na jednu z troch oblastí. Resp. tieto odpovede boli krátke, analyticky slabé a zmätočné.

15) Over fakty z článku

Prečítaj si nasledujúci úryvok z článku o Vladimírovi Šuchovi na denníku Postoj a odpovedz na otázky:

"Vo svojom prejave kritizoval postoj Slovákov k rodovej rovnosti. „Sme v prvej päťke krajín EÚ, ktoré schvaľujú násilie na ženách,“ konštatoval, hoci neuviedol, na základe čoho to tvrdí.

Pravdepodobne vychádzal z výsledkov Eurobarometra z roku 2016, podľa ktorého nula percent Slovákov považovalo násilie na ženách za prijateľné za akýchkoľvek okolností a päť percent ho považovalo za prijateľné za určitých okolností. Deväťdesiat percent ho považovalo za neprijateľné. Je faktom, že v striktnosti, či má byť násilie na ženách vždy trestné podľa zákona, malo Slovensko druhé najnižšie číslo - 67 percent respondentov označilo túto možnosť, v prípade násillia páchaného na mužoch to bolo 63 percent."

Správne odpovede

Je citát Vladimíra Šuchu skutočný? (1b)

- a) áno
- b) nie

Správne odpovede

Ktoré z týchto tvrdení sú pravdivé? Pracuj s dátami z Eurobarometra 2016, na ktoré sa odvoláva autor článku. (5b)

1) "Nula percent Slovákov považovalo násilie na ženách za prijateľné za akýchkoľvek okolností."

- **pravda**

2) "Deväťdesiat percent Slovákov považovalo domáce násilie za neprijateľné."

- **pravda**

3) "V striktnosti, či má byť násilie na ženách vždy trestné podľa zákona, malo Slovensko druhé najnižšie číslo – 67 percent respondentov označilo túto možnosť..."

- **pravda**

4) "...v prípade násilia páchaného na mužoch to bolo 63 percent."

- **pravda**

5) "Sme v prvej päťke krajín EÚ, ktoré schvaľujú násilie na ženách."

- **pravda**

Uved' aspoň jednu krajinu EÚ, ktorá vo väčšom percente schvaľuje násilie na ženách: (1b)

- Poľsko

Vysvetlenie:

V tejto úlohe bolo hlavné nájsť správny zdroj – síce sa autor odkazuje na dáta Eurobarometra 2016, na samotnom linku sa nachádza viacero rôznych dokumentov. Súťažiaci mali identifikovať, že dáta sa nachádzajú v dokumente „Publication Reports“ a nie v tzv. „factsheets“.

Následne v tomto vyše 100-stranovom dokumente museli nájsť dáta, o ktorých hovorí autor. Ideálne bolo použiť obsah alebo vyhľadávanie ctrl+F na základe kľúčových slov.

Kľúčové údaje sa nachádzajú v kapitole „Acceptability of gender-based violence“, ktorá začína na strane 16. Z tabuľky na strane 17 sa dá overiť pravdivosť tvrdení 1, 2, 3 a 5. Na overenie tvrdenia 4 museli súťažiaci prejsť na stranu 21.

Otázky, pripomienky, sťažnosti

V Slovenskej debatnej asociácii chceme, aby bola Olympiáda kritického myslenia spravodlivá a transparentná súťaž. Preto sme poskytli detailný a exaktný popis procesu bodovania všetkým účastníkom a účastníckam.

V prípade, že s niečím nesúhlasíte, máte sťažnosť alebo sa len chcete na niečo opýtať, neváhajte nás kontaktovať na okm@sda.sk